

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права
Кафедра міжнародного європейського права та порівняльного правознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**Розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні
воєнного стану: проблеми забезпечення захисту прав і свобод людини**

293 «Міжнародне право»

Студента 4 курсу

Групи П-01

Шаповалова Дмитра Андрійовича

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

(підпис здобувача)

Керівник старший викладач кафедри МЄППП, к.ю.н _____ Маланчук Т. В.

Суми 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права
Кафедра міжнародного європейського права та
порівняльного правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Спеціальність 293 «Міжнародне право»

студенту 4-го курсу, групи П-01
номер курсу шифр групи

Шаповалову Дмитру Андрійовичу

прізвище, ім'я, по батькові студента

1. Тема роботи: «Розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану: проблеми забезпечення захисту прав і свобод людини», затверджена наказом директора ННІ права від “21” лютого 2024 р. №0129-І
 2. Термін подання студентом закінченої роботи “20” травня 2024 р.
 3. Мета кваліфікаційної роботи – проведення порівняльно-правового дослідження розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та проблем забезпечення захисту прав і свобод людини за українським законодавством та міжнародним, визначення спільних та відмінних рис, розробка пропозицій по удосконаленню національного законодавства.
 4. Об'єктом дослідження є – аналіз розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та проблеми забезпечення захисту прав і свобод людини.
 6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах міжнародних документів, національного законодавства, практики вітчизняних і міжнародних судових установ.
 7. Орієнтовний план дипломної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети
- Розділ 1. Організаційно-правові засади діяльності національної поліції в умовах воєнного стану, 15 березня 2024р.

Назва – термін подання

У розділі 1 визначити місце органів Національної поліції в системі суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану в Україні

Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент

Розділ 2. Дотримання та захист поліцейськими прав та свобод людини в умовах воєнного стану, 12 квітня 2024р.

Назва – термін подання

У розділі 2 охарактеризувати міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності, визначити проблеми забезпечення дотримання та захисту поліцейськими прав та свобод людини в умовах воєнного стану.

Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент

Розділ 3. Перспективи впровадження європейських практик в діяльності національної поліції в умовах воєнного стану, 10 травня 2024р.

Назва – термін подання

У розділі 3 окреслити перспективи впровадження європейських практик в діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану

Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент

8. Дата видачі завдання “23” лютого 2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____

підпис

Т. В. Маланчук

ініціали, прізвище

Завдання до виконання одержав _____

підпис

Д. А. Шаповалов

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Шаповалов Д.А. Розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану: проблеми забезпечення захисту прав і свобод людини.

Актуальність теми дослідження пов'язана з надзвичайно важливою складовою функціонування будь-яких правоохоронних органів – дотриманням та захистом прав і свобод людини. Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. В умовах введення в Україні воєнного стану повноваження працівників поліції були дещо розширені, а конституційні права людини суттєво обмежені. Саме тому постає проблема висвітлення проблеми забезпечення, дотримання та захисту прав людини в діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану.

В роботі проведено аналіз норм як міжнародного, так і національного права, а також судової практики з питань захисту прав людини в сфері діяльності правоохоронних органів, а також узагальнено існуючі проблеми дотримання, забезпечення та захисту прав людини поліцейськими під час дії воєнного стану, та запропоновано перспективи їх вирішення в українській державі.

Метою роботи є проведення порівняльно-правового дослідження розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та проблем забезпечення захисту прав і свобод людини за українським законодавством та міжнародним, визначення спільних та відмінних рис, розробка пропозицій по удосконаленню національного законодавства.

Основними результатами роботи стало узагальнення існуючих міжнародних та європейських стандартів щодо забезпечення та дотримання

прав людини в діяльності поліції, виявлення особливостей захисту прав людини правоохоронними органами, а також дослідження національного механізму забезпечення та захисту прав людини в рамках розширення повноважень поліцейських в умовах введення правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: Національна поліція України, права людини, захист прав людини, воєнний стан, повноваження поліцейських.

ABSTRACT

Shapovalov D.A. Extending the powers of the police under martial law in Ukraine: problems of ensuring the protection of human rights and freedoms.

The relevance of the research topic is related to an extremely important component of the functioning of any law enforcement agencies - the observance and protection of human rights and freedoms. The National Police of Ukraine is the central body of the executive power, which serves society by ensuring the protection of human rights and freedoms, countering crime, and maintaining public safety and order. Under the conditions of the introduction of martial law in Ukraine, the powers of police officers were somewhat expanded, and constitutional human rights were significantly limited. That is why there is a problem of highlighting the problem of ensuring, observing and protecting human rights in the activities of the National Police of Ukraine under martial law.

The work analyses the norms of both international and national law, as well as judicial practice on the protection of human rights in the field of law enforcement agencies, as well as summarizes the existing problems of observing, ensuring and protecting human rights by the police during martial law, and offers prospects their solution in the Ukrainian state.

The purpose of the work is to conduct a comparative legal study of the expansion of police powers during the period of the introduction of martial law in Ukraine and the problems of ensuring the protection of human rights and freedoms under Ukrainian and international legislation, identifying common and distinctive features, developing proposals for improving national legislation.

The main results of the work were the generalization of the existing international and European standards regarding the provision and observance of human rights in police activities, the identification of the peculiarities of the protection of human rights by law enforcement agencies, as well as the study of the national mechanism for the provision and protection of human rights within the

framework of expanding the powers of police officers in the conditions of the introduction of a legal regime of martial law .

Keywords: National Police of Ukraine, human rights, protection of human rights, martial law, powers of police officers.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	8
1.1 Місце органів Національної поліції в системі суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану в Україні.....	8
1.2 Правова основа діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану.....	12
1.3 Розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану.....	15
РОЗДІЛ 2. ДОТРИМАННЯ ТА ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	18
2.1 Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності.....	18
2.2 Механізми партнерства з інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану.....	24
2.3 Проблеми забезпечення дотримання та захисту поліцейськими прав та свобод людини в умовах воєнного стану.....	28
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	30
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Постановка проблеми та актуальність теми. Розвиток сучасного світу нерозривно пов'язаний із розв'язанням проблем прав людини. Історія прав людини - це історія «олюднення» людей. Проблема забезпечення прав людини, як і раніше, залишається однією з основних у юридичній науці. Права людини нині виступають мірилом зрілості суспільства і держави, оскільки вони є практично в кожній сфері діяльності людини.

Визнання високої цінності права і свободи та їх дотримання стало одним із пріоритетних завдань у внутрішніх справах держав, і навіть цивілізованості у міждержавному спілкуванні. Це закономірно і зрозуміло. Вони втілюють універсальні загальнолюдські категорії добра, справедливості, свободи, спільних рівності, демократизму, милосердя, затверджують пріоритетну роль особистості в її взаємовідносинах із владою.

Еволюція людства нерозривно пов'язана з виникненням та розвитком права і свободи людини, їх визнанням спочатку на внутрішньодержавному, а пізніше і на міжнародному рівні. Невід'ємною складовою забезпечення реалізації громадянами своїх прав і свобод є налагоджений соціально-правовий механізм захисту громадян від порушень їх прав і свобод.

Проголошення у Конституції України права і свободи людини як найвищої цінності покладає особливу відповідальність на правоохоронні органи. Разом з тим їхня діяльність нерідко пов'язана і з обмеженням прав і свобод людини та громадянина. Отже, саме працівникам правоохоронних органів необхідно володіти твердими знаннями про порядок та форми реалізації прав в свобод людини. Вивчення кола питань, пов'язаних з правами людини, сприяє виробленню світогляду, духовному вдосконаленню та професійному становленню працівників правоохоронних органів.

Безпека громадянина у суспільстві та державі забезпечує механізм захисту всієї системи соціальних прав і свобод людини та громадянина: особистих (громадянських), політичних, економічних, культурних. Охорона

законних прав і свобод особи є однією з основних функцій держави, яка здійснюється через діяльність системи правоохоронних органів.

Загалом місце правоохоронних органів у механізмі забезпечення та охорони прав і свобод людини дуже наочно визначається за діяльністю найбільшого і функціонального структурного підрозділу органів внутрішніх справ - Національної поліції України. Специфіка компетенції поліції полягає в тому, що вона має владу, яка передбачає право та обов'язок використовувати її, коли цього вимагають обставини.

Роль поліції як гаранта прав і свобод людини проявляється і в процесі охорони правопорядку, і в забезпеченні особистісної та публічної безпеки; вона підвищується у ситуаціях надзвичайного характеру. Йдеться про стихійні лиха, великі аварії та катастрофи, епідемії, масові заворушення, збройні міжнаціональні конфлікти, вчинення актів тероризму та інші обставини. Забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина в подібних ситуаціях набуває підвищеної складності внаслідок відомого зростання кількості правопорушень, необхідності порятунку великої кількості людей через супутні ексцеси та багато в чому залежить від ефективності роботи співробітників поліції та інших структур.

Актуальність теми. Актуальність теми дослідження пов'язана з надзвичайно важливою складовою функціонування будь-яких правоохоронних органів – дотриманням та захистом прав і свобод людини. Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Введення правового режиму воєнного стану тягне за собою певні зміни в діяльності правоохоронних органів. В умовах введення в Україні воєнного стану повноваження працівників поліції були дещо розширені, зазнали змін і Закон України Про Національну поліцію, і Закон України Про Дисциплінарний статут Національної поліції України, а конституційні права людини суттєво обмежені. В умовах воєнного стану вектор забезпечення прав людини дещо

змінюється, бо в державі постає питання захисту територіальної цілісності та відновлення національної безпеки. Саме тому постає проблема висвітлення проблеми забезпечення, дотримання та захисту прав людини в діяльності Національної поліції України в умовах розширення повноважень під час воєнного стану.

Ступінь розробленості теми. Питанням розширення повноважень поліцейських під час воєнного стану та прав і свобод людини присвячена велика кількість наукових праць, як вітчизняних авторів, так і зарубіжних дослідників, таких як Є. Гіденко, О. Беспалова, А. Іванов, В. Синенький, А. Новіченко, С. Медведенко, Н. Медведенко, М. Ковалів, В. Іваха, А. Нікітін та інші.

Мета і задачі дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у проведенні порівняльно-правового дослідження розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та проблем забезпечення захисту прав і свобод людини за українським законодавством та міжнародним, визначенні особливостей діяльності поліції в умовах воєнного стану, розробці пропозицій по удосконаленню національного законодавства.

Мета кваліфікаційної роботи обумовила постановку таких **задач**:

- 1) Визначити місце органів Національної поліції в системі суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану в Україні.
- 2) Окреслити правову основу діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану.
- 3) Визначити розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану.
- 4) Дослідити міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності.
- 5) Проаналізувати механізми партнерства з інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану.

б) Охарактеризувати проблеми забезпечення дотримання та захисту поліцейськими прав та свобод людини в умовах воєнного стану.

7) Надати перспективи впровадження європейських практик в діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є аналіз розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану та проблеми забезпечення захисту прав і свобод людини.

Предметом дослідження є розширення повноважень поліції в умовах воєнного стану та проблематики забезпечення прав та свобод людини за національним та міжнародним законодавством.

Методи дослідження. Для проведення дослідження використовувались як загальнонаукові, так і спеціально юридичні методи і прийоми пізнання. До перших належать синтез, аналіз, індукція та дедукція, моделювання та абстрагування. Серед других ми послуговувались:

- 1) компаративістським методом (для порівняння стандартів);
- 2) формально-юридичним методом (у дослідженні правової бази);
- 3) структурно-функціональним методом (у вивченні структури органів, які працюють в цій сфері та пов'язані з нею) тощо.

Ступінь вирішення проблеми в дослідженні. В роботі проведено аналіз норм як міжнародного, так і національного права, а також судової практики з питань захисту прав людини в сфері діяльності правоохоронних органів, а також узагальнено існуючі проблеми дотримання, забезпечення та захисту прав людини поліцейськими під час дії воєнного стану, та запропоновано перспективи їх вирішення в українській державі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленому вивченні ефективності застосування сучасного стандарту захисту прав та свобод людини й можливих змін цих методів, опрацюванні емпіричного матеріалу; теоретичні засади можуть бути використані для підготовки відповідних спецкурсів, семінарів у вищих навчальних закладах та закладах

шкільної освіти. Результати, отримані у процесі дослідження, можуть знайти застосування в юридичній галузі.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 54 сторінки, з них основного тексту – 45 сторінок, список використаних джерел – 3 сторінки (29 позицій).

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.

1.1. Місце органів Національної поліції в системі суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану в Україні.

Правовий режим воєнного стану є надзвичайно специфічним та важливим явищем. Даний режим представляє собою особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень – саме таке визначення надається в статті 1 Закону України Про правовий режим воєнного стану [1].

Питання публічної безпеки та порядку завжди є актуальним та необхідним задля функціонування органів державної влади та благополуччя суспільства. Публічна безпека і порядок становлять собою певну врегульовану систему суспільних відносин, яка підкріплюється правовими та іншими соціальними нормами, та спрямована на:

- забезпечення і дотримання прав і свобод людини,
- захист життя та здоров'я громадян,
- превенцію різних видів правопорушень,
- дотримання норм суспільної моралі та порядку,
- повагу до людської честі та гідності [2].

Загалом забезпеченням публічної безпеки та порядку в Україні займаються органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

В умовах воєнного стану дане питання постає особливо гостро через значне збільшення негативних чинників, що впливають на публічну безпеку та порядок. Саме через це додається низка суб'єктів забезпечення публічної безпеки та порядку. Саме тому перелік органів наступний: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України та Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, суди України. Всі перелічені органи відіграють надзвичайну важливу роль в забезпеченні публічної безпеки і порядку та захисту громадян в умовах воєнного стану.

Але зосередимо увагу ми саме на місці Національної поліції України в цій розгалуженій системі. Спираючись на статтю 1 і 2 Закону України Про Національну Поліцію, можна сказати, що одним із покликань та найважливіших завдань поліції є підтримання та забезпечення публічної безпеки і порядку. Загалом, поліція, відповідно до покладених на неї завдань та обов'язків, вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення. Таке забезпечення здійснюється на всіх рівнях діяльності Національної поліції, навіть на рівні завдань, покладених на кожного поліцейського. Відповідно до статті 18 ЗУ Про національну поліцію, одним із обов'язків кожного поліцейського є зобов'язання вживати необхідних заходів з метою рятування людей, надавати допомогу особам, які її потребують, і повідомляти про це найближчим

органам поліції, у разі надходження повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці [3].

В умовах воєнного стану, Національна поліція бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості. До найважливіших завдань діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану в розрізі забезпечення публічної безпеки можна віднести наступні:

- 1) попередження, припинення та ліквідація групових порушень громадського порядку та масових заворушень;
- 2) забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів;
- 3) забезпечення публічного порядку та безпеки;
- 4) участь у рятуванні людей та надання їм допомоги;
- 5) забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду [4].

Окрім того, розглядаючи аспект забезпечення публічної безпеки та порядку, слід зазначити про взаємодію Національної поліції України з іншими органами та добровольчими формуваннями.

Яскравим прикладом такої взаємодії є спільні завдання, які покладаються на поліцію та Національну гвардію України в рамках підтримання та забезпечення публічної безпеки та порядку, а саме:

- спільне патрулювання вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів та інших загальних публічних місць;
- забезпечення безпеки та порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також у публічних місцях, де беруть участь особи, які підлягають державній охороні;
- організація спільних заходів з метою стабілізації оперативної обстановки у випадку її загострення на території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць [5].

Не дивлячись на те, що дана взаємодія передбачає виконання спільних завдань в умовах звичайного стану, а не воєнного, можна зробити висновок, що в умовах правового режиму воєнного стану дана взаємодія також існує та виконується.

Стосовно взаємодії в умовах воєнного стану, слід зазначити про зв'язок Національної поліції з добровольчими формуваннями територіальної оборони. Аналізуючи Закон України Про основи національного спротиву, можна побачити те, що завдання територіальної оборони значно перетинаються із завданнями, покладеними на поліцію, зокрема:

- своєчасне реагування та вжиття необхідних заходів щодо оборони території та захисту населення на визначеній місцевості;
- участь у посиленні охорони та захисті державного кордону;
- участь у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій;
- участь у забезпеченні умов для безпечного функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та органів військового управління;
- участь в охороні та обороні важливих об'єктів і комунікацій, інших критично важливих об'єктів інфраструктури, визначених Кабінетом Міністрів України, та об'єктів обласного, районного, сільського, селищного, міського значення, районного у містах рад, сільських, селищних, порушення функціонування та виведення з ладу яких становлять загрозу для життєдіяльності населення;
- участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах;
- участь у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в разі його введення на всій території України або в окремих її місцевостях та інші [6].

Відповідно дані завдання можуть виконуватися Національною поліцією та добровольчими формуваннями територіальної оборони спільно з метою досягнення публічної безпеки та порядку, а також захисту громадян та держави. За приклад можна взяти функціонуючі в умовах воєнного стану блокпости. Поліція разом з добровольчими формуваннями територіальної оборони встановлює та обслуговує блокпости для контролю та забезпечення безпеки на важливих маршрутах. Це допомагає виявляти та запобігати проникненню диверсійно-розвідувальних груп противника та інших загроз.

1.2. Правова основа діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану.

Законодавча база для діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану ґрунтується на ряді нормативних актів, що регулюють її функціонування, повноваження та взаємовідносини з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також з громадянами. Ефективність роботи Національної поліції безпосередньо визначає забезпечення внутрішньої безпеки держави в умовах існуючого воєнного стану.

Загалом діяльність Національної поліції з моменту введення воєнного стану базується на таких нормативно-правових актах:

- Конституція України;
- Закон України Про Національну поліцію України;
- Закон України Про правовий режим воєнного стану;
- Указ Президента України №64/2022 Про введення воєнного стану в Україні;
- Закон України Про оборону України;
- Закон України Про національну безпеку України;
- Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні» від 26.11.2018 № 0012525-18.

Окрім того, додатково під час війни було прийнято декілька законів, які безпосередньо стосуються Національної поліції України, а саме:

- 1) Закон України Про внесення змін до законів України Про Національну поліцію та Про Дисциплінарний статут Національної поліції України з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану. Даний закон не є постійним, він прийнятий на тимчасову дію на період введення в Україні воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України та 60 днів після цього;
- 2) Закон України Про внесення змін до Закону України Про правовий статус осіб, зниклих безвісти та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;
- 3) Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану [7].

Окрім того, деякі положення щодо діяльності Національної поліції України містяться в наступних документах:

1) Постанови Кабінету Міністрів України:

- від 27 березня 2022 р. № 385 Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану,
- від 5 квітня 2022 р. № 413 Про затвердження Порядку тримання військовополонених,
- від 17 червня 2022 р. № 698 Деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України».

2) Накази Міністерства внутрішніх справ України:

- від 31 жовтня 2016 р. № 1129 Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних

органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану,

- від 1 березня 2022 р. № 170 Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану,

- від 7 березня 2022 р. № 175 Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боєприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії російської федерації та/або інших держав [8].

Аналізуючи правову основу діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану можна відслідкувати важливий недолік – розпиленість повноважень та обов'язків поліції в різних нормативно-правових актах. Це створює додаткові перешкоди для чіткого правового забезпечення дотримання поліцією своїх обов'язків, навантаження та плутанину в різних законодавчих актах. І звичайно, постає проблема громадського контролю, бо дивлячись на величезний перелік нормативно-правових актів та повноважень і обов'язків поліції, зазначених в них, постає питання: як звичайні громадяни можуть розібратися в цих документах задля розуміння діяльності поліції та захисту своїх прав.

Саме через це ми пропонуємо певне вирішення цієї проблеми. Доречним було б створити окремий розділ в Законі України Про Національну поліцію України, в якому б була надана вся інформація про діяльність поліції в умовах воєнного стану (наприклад розділ з назвою «Діяльність Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану»), тобто: права, обов'язки, повноваження поліцейських, а також форми і способи їх здійснення.

1.3. Розширення повноважень поліцейських на період введення в Україні воєнного стану.

Задля забезпечення ефективного виконання завдань, покладених на Національну Поліцію України, поліцейські отримали додаткові та розширені повноваження на період дії воєнного стану.

Перш за все, маємо зазначити, що правовий режим воєнного стану передбачає обмеження прав і свобод громадян. Так Указом Президента України Про введення воєнного стану визначено, що можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [9].

А відповідно це обмеження права на:

- недоторканність житла,
- таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції,
- невтручання особисте і сімейне життя,
- свободу пересування, вільний вибір місця проживання, права вільно залишати територію України,
- свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань,
- брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування,
- збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування,
- володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності,
- підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом,
- працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується,

- страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів,
- освіти [10].

Можна зробити висновок, що обмеження визначених прав громадян може здійснюватися і поліцейськими під час виконання своїх службових обов'язків в умовах воєнного стану.

Щодо розширення повноважень поліцейських в умовах воєнного стану, можемо визначити наступні нововведення:

1. Поліцейські можуть виконувати службові обов'язки в цивільному одязі із спеціальним жетоном. Але є уточнення, що в разі перешкоджання виконанню завдань, здійсненню заходів безпеки спеціальний жетон може не використовуватися.
2. Органи поліції можуть отримувати інформацію, необхідну для виконання своїх завдань і повноважень, зокрема про військовополонених, за запитом до органів державної влади, місцевого самоврядування та інших.
3. Поліцейські можуть здійснювати конвоювання осіб, яких було взято під варту, обвинувачено або засуджено до позбавлення волі, чи навіть просто затримано з підозрою про вчинення кримінального правопорушення, а також тримати в ізоляторах тимчасового тримання таких осіб.
4. Також поліція отримала повноваження здійснювати перевірку та фіксацію даних документів, що підтверджують осіб, а також зупиняти транспортні засоби та здійснювати їх перевірку.
5. Поліція, у межах своєї компетенції, тепер може проводити розмінування, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів.
6. Розширився перелік засобів, які можуть використовуватися поліцейськими у своїй діяльності, зокрема додалися такі засоби: безпілотні літальні апарати, та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- й відеоінформації.
7. Розширилася і міжнародна співпраця Національної поліції України, зокрема про представництво та виконання зобов'язань України в

Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі, а також співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол).

8. Також для забезпечення захисту поліцейських або інших осіб, може бути застосовано будь-які підручні засоби стосовно особи, яка затримується, або яка вчинила правопорушення.

9. По відношенню до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, поліцейськими можуть бути застосовані заходи примусу без врахування вимог та заборон, які стосуються порядку застосування таких заходів, а також порядку застосування спеціальних засобів та порядку застосування вогнепальної зброї [11].

Не менш важливими є додаткові повноваження поліцейських у вигляді:

- здійснення боротьби з диверсійно розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями,
- сприяння Державній прикордонній службі у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та спільно із відповідними правоохоронними органами ліквідації таких каналів,
- забезпечення контролю за справлянням надходжень до державного бюджету платежів [12].

Крім того, з моменту введення в Україні правового режиму воєнного стану, відбулися певні зміни стосовно:

- атестування та Дисциплінарного статуту Національної поліції України,
- правил розслідування,
- відсторонення поліцейських, особливостей застосування дисциплінарних стягнень [13].

РОЗДІЛ 2. ДОТРИМАННЯ ТА ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВАМИ ТА СВОБОДАМИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.

2.1. Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності.

Захист і забезпечення прав людини є найважливішим питанням як на національному рівні, так і на регіональному та глобальному. Саме через це доречним буде розглянути міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності.

Центр ООН з прав людини протягом багатьох років бере участь у підготовці національних правоохоронних органів та компонентів цивільної поліції миротворчих операцій Організації Об'єднаних Націй з метою розширення розуміння міжнародних стандартів прав людини та поліцейської діяльності. Центр підготував комплексний навчальний посібник для поліцейських і додатковий посібник для інструкторів, заснований на досвіді підготовки поліцейських і методології Центру. Даний посібник містить основоположні стандарти діяльності правоохоронних органів в розрізі захисту і дотримання прав людини [14].

Загалом можна зосередитися на таких важливих аспектах:

1) Офіцери поліції завжди виконують обов'язки, покладені на них законом, служачи суспільству та захищаючи всіх людей від незаконних дій, відповідно до високого рівня відповідальності, якого вимагає їхня професія. Вони повинні заохочувати та захищати людську гідність, підтримувати права людини стосовно всіх людей без будь-якої дискримінації. Жоден представник правоохоронних органів не має права застосовувати, підбурювати або терпіти будь-які акти катування чи іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, а також посилалися на накази керівництва чи виключні обставини, такі як воєнний стан чи загроза війни, політична нестабільність чи інші

надзвичайний стан як виправдання таких дій. Особливу увагу слід приділяти захисту прав членів потенційно вразливих груп, таких як діти, люди похилого віку, жінки, біженці, переміщені особи та члени груп меншин.

2) Поліцейські мають ставитися до всіх жертв злочинів із співчуттям і повагою, і, зокрема, захищати їх безпеку та конфіденційність.

3) Офіцери поліції, виконуючи свої обов'язки, повинні, наскільки це можливо, застосовувати ненасильницькі засоби, перш ніж вдаватися до застосування сили. Вони можуть застосовувати силу, лише якщо інші засоби залишаються неефективними або без будь-яких чинників досягнення необхідного результату.

4) Кожен має право брати участь у мирних зібраннях, як політичних, так і неполітичних, з обмеженнями, що встановлюються відповідно до закону та є необхідними в демократичному суспільстві для захисту таких інтересів, як громадський порядок і здоров'я. Поліція не повинна перешкоджати проведенню законних і мирних зібрань, крім як для захисту осіб, які беруть участь у таких зібраннях, або інших осіб [14].

5) Поліцейські не повинні використовувати вогнепальну зброю, за винятком наступних цілей і лише тоді, коли менш екстремальні засоби недостатні для досягнення цих цілей:

- Для самозахисту чи захисту інших проти неминучої загрози смерті чи серйозного поранення
- Щоб запобігти вчиненню особливо тяжкого злочину, пов'язаного з тяжкою загрозою для життя
- Затримати особу, яка становить таку небезпеку і чинить опір поліції, запобігти її втечі.

У будь-якому випадку навмисне смертельне застосування вогнепальної зброї може здійснюватися лише тоді, коли це абсолютно неминуче з метою захисту життя.

Офіцери поліції повинні представитися як такі та чітко попередити про свій намір застосувати вогнепальну зброю, надавши достатній час для

виконання попередження, за винятком випадків, коли це не наражатиме на небезпеку офіцерів або створить ризик смерті чи серйозної шкоди іншим особам. Правила та положення про використання вогнепальної зброї поліцейськими повинні містити вказівки, які:

- Вказують обставини, за яких поліцейські мають право носити вогнепальну зброю, а також дозволені види вогнепальної зброї та боєприпасів.
- Забороняють використання будь-якої вогнепальної зброї чи боєприпасів, які спричиняють непотрібні травми або становлять непотрібний ризик
- Регулюють контроль, зберігання та видачу вогнепальної зброї та боєприпасів, включаючи процедури забезпечення відповідальності поліцейських за видану їм вогнепальну зброю та боєприпаси.
- Передбачають попередження, які мають бути зроблені, якщо необхідно, коли вогнепальна зброя повинна бути використана
- Забезпечують систему звітності та розслідування кожного разу, коли поліцейські використовують вогнепальну зброю під час виконання своїх обов'язків [15].

б) Офіцери не мають права заарештовувати особу, якщо для цього немає законних підстав, а арешт здійснюється лише відповідно до законних процедур. Щоб переконатися, що арешт є законним, а не свавільним, важливо, щоб були відомі причини арешту, повноваження та особи арештантів. Саме для цього мають дотримуватися наступні правила:

- Арешт або затримання повинні здійснюватися лише в суворій відповідності до положень закону та компетентними посадовими чи уповноваженими на це особами
- Поліція чи інші органи, які затримують особу, здійснюють лише повноваження надані їм відповідно до закону
- Кожному заарештованому під час арешту повинні бути повідомлені причини арешту, час затримання, причини затримання, точні відомості, що встановлюють особу, місце тримання під вартою, а також особи відповідних посадових осіб правоохоронних органів

- Посадові особи, які здійснюють затримання, повинні представитися заарештованому і, на вимогу, іншим свідкам подій, що відбуваються
 - Особу не можна тримати під вартою без надання їй ефективної можливості бути негайно заслуханим суддею або іншою посадовою особою, уповноваженою законом здійснювати це
 - Усіх затриманих слід утримувати лише у визнаних місцях ув'язнення. Такі місця утримання під вартою повинні регулярно відвідувати призначені кваліфіковані та досвідчені особи компетентних органів, відмінним від органу адміністрації місця несвободи [15].
- 7) Усі порушення прав людини поліцією чи іншими працівниками правоохоронних органів мають розслідуватися повністю, оперативно та незалежно, наприклад, прокуратурою.
- 8) Офіцери поліції або інші компетентні органи повинні забезпечити, щоб усі затримані мали повну можливість на практиці скористатися правом негайно повідомити членів родини чи інших осіб про своє місцезнаходження. Усі затримані мають бути проінформовані про це право. Якщо вони не мають фінансових або технічних засобів, щоб надіслати повідомлення своїм родичам, поліцейські повинні бути готові повідомити самотійно. Офіцери поліції або інші компетентні органи повинні забезпечити оперативну доступність точної інформації про арешт, місце затримання, передачу та звільнення затриманих у місці, де її можуть отримати родичі та інші зацікавлені особи. Вони повинні переконатися, що родичам не створюють перешкод в отриманні цієї інформації, і що вони знають або можуть дізнатися, де цю інформацію можна отримати.
- 9) З усіма затриманими поліцейські мають поводитися гуманно, ні в якому разі не можу бути тортур, жорстокого поводження чи інших насильницьких дій стосовно таких осіб.
- 10) Усі поліцейські та всі інші працівники правоохоронних органів повинні усвідомлювати своє право та обов'язок не підкорятися наказам, виконання

яких може призвести до серйозних порушень прав людини. Оскільки ці порушення є незаконними, поліцейські та інші особи не повинні брати в них участь. Необхідність не підкорятися незаконному наказу слід розглядати як обов'язок, який має перевагу над звичайним обов'язком підкорятися наказам [16].

Також звернемо увагу на Рекомендацію (2001)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо Європейського кодексу поліцейської етики. Загалом в сфері дотримання та захисту прав людини поліцейськими правила Європейського кодексу можна поділити на дві групи:

1) загальні принципи щодо дій/втручання поліції:

- Поліція та всі поліцейські операції повинні поважати право кожного на життя.
- Поліція не повинна застосовувати, підбурювати або терпіти будь-які акти тортур чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання за будь-яких обставин.
- Поліція може застосовувати силу лише тоді, коли це вкрай необхідно, і лише в тій мірі, яка необхідна для досягнення законної мети.
- Поліція повинна завжди перевіряти законність запланованих дій.
- Співробітники поліції повинні виконувати накази, належним чином видані їх начальниками, але вони повинні утримуватися від виконання наказів, які є явно незаконними, і повідомляти про такі накази, не побоюючись покарання.
- Поліція повинна виконувати свої завдання чесно, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінації.
- Поліція втручається в право особи на приватне життя лише тоді, коли це вкрай необхідно та лише для досягнення законної мети.
- Збір, зберігання та використання персональних даних поліцією здійснюється відповідно до міжнародних принципів захисту даних і, зокрема, обмежується обсягом, необхідним для виконання законних, законних і конкретних цілей.

- Поліція, здійснюючи свою діяльність, повинна завжди пам'ятати про основні права кожного, такі як свобода думки, совісті, релігії, вираження поглядів, мирних зібрань, пересування та мирного володіння майном.
- Співробітники поліції повинні діяти чесно та з повагою до громадськості та з особливою увагою до ситуації осіб, які належать до особливо вразливих груп.
- Під час втручання працівники поліції, як правило, повинні бути в змозі надати докази свого поліцейського статусу та професійної ідентичності.
- Персонал поліції повинен протистояти всім формам корупції в поліції [17].

2) спеціальні принципи щодо дій/втручання поліції:

- Поліцейські розслідування повинні, як мінімум, ґрунтуватися на обґрунтованій підозрі щодо дійсного чи можливого правопорушення чи злочину.
- Поліція повинна дотримуватись принципів, згідно з якими кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вважається невинуватим, доки його не буде визнано судом, і що кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має певні права, зокрема право бути негайно поінформованим про звинувачення проти його/її, а також підготувати його/її захист особисто або за допомогою захисника на власний вибір.
- Поліцейські розслідування повинні бути об'єктивними та справедливими. Вони повинні бути чутливими та адаптуватися до особливих потреб осіб, таких як діти, підлітки, жінки, меншини, включаючи етнічні меншини, та вразливі особи.
- Вказівки щодо належного проведення та чесності поліцейських допитів повинні бути встановлені нормативно. Вони, зокрема, повинні передбачати справедливе допитування, під час якого допитуваних також повідомляють про причини допиту. Необхідно вести систематичні записи допитів у поліції.

- Поліція має знати про особливі потреби свідків і керуватися правилами їх захисту та підтримки під час розслідування, зокрема там, де існує ризик залякування свідків.
- Поліція надає необхідну підтримку, допомогу та інформацію жертвам злочинів без дискримінації.
- Поліція повинна забезпечувати усний / письмовий переклад, якщо це необхідно, протягом усього поліцейського розслідування [17].

2.2. Механізми партнерства з інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану.

Показник стану партнерських відносин поліції та суспільства – рівень залучення громадян до вирішення проблем громадської безпеки.

Високоєфективним досвідом партнерського співробітництва органів поліції та інститутів громадянського суспільства на основі спеціалізованих програм мають США, Японія, країни Західної Європи. У цих державах основним принципом діяльності поліції є принцип «активного соціального партнерства», що передбачає інтеграцію суспільної активності до правоохоронної системи. Громадяни не лише усвідомлюють свою високу місію виконання громадського обов'язку щодо зміцнення законності та правопорядку, але й мають серйозні ресурси реалізації самостійних дій.

Серед колективних форм участі громадян в охороні правопорядку та боротьбі зі злочинністю використовуються:

- Створення пунктів щодо забезпечення правопорядку та попередження злочинності (Японія);
- Формування поліцейського резерву (помічників) (США);
- Організація патрулювання громадських місць;
- Створення добровільних дружин та інших громадських формувань правоохоронної спрямованості (Білорусія, Великобританія, США, Естонія);
- співробітництво з приватними охоронними підприємствами (Перу) [18].

Розглянемо детальніше досвід США у взаємодії поліції та суспільства. У США формування поліцейського резерву з числа осіб громадянських товариств, які добровільно і безоплатно виконують обов'язки щодо забезпечення правопорядку, наділені повноваженнями щодо припинення правопорушень, забезпечені поліцейською формою, проходять спеціальну підготовку.

Великою популярністю в США користуються Народні поліцейські академії. Основна мета таких академій – познайомити населення із роботою поліції. Академії служать насамперед для формування позитивного ставлення населення до поліції та посилення взаємозв'язків між поліцією та громадянами. Особи, які закінчили Народну поліцейську академію, краще розуміють роль та специфіку роботи поліції, більше допомагають поліцейським і скоріше йдуть на контакт із ними [19].

Визнання у США отримала програма «Neighbourhood Watch», суть якої полягає в тому, що жителі використовують Інтернет для допомоги поліцейським, повідомляючи про злочини через Twitter або інші соціальні мережі. У районах дії цієї програми кількість злочинів зменшується.

Партнерським відносинам поліції та суспільства сприяє практика взаємодії з представниками традиційних релігійних конфесій. Наприклад, в американському Розвіллі (штат Каліфорнія) вже кілька років функціонує Міжконфесійна оперативна група поліцейського департаменту. Її основна мета – запобігання кримінальній діяльності у церквах та інших релігійних організаціях міста. Члени організації на регулярних зустрічах обмінюються інформацією, яка може бути корисною для захисту культових закладів від злочинців. У рамках проекту поліцією Розвілл запрошено до співпраці представників усіх релігійних структур міста, а саму оперативну групу складають пастори, священики та місцеві релігійні лідери. У штаті Алабама поліція міста Монтгомері проводить операцію "Гарний пастор". У її межах близько 40 пасторів місцевих церков проходять навчання з метою сприяння

поліції у боротьбі з різними правопорушеннями, а також за необхідності надавати моральну та духовну допомогу потерпілим [18].

Різні форми співробітництва громадських формувань з поліцейськими органами, починаючи від спільного патрулювання та організації опорних пунктів чергування з охорони правопорядку до впровадження спеціалізованих програм соціальної профілактики та запобігання правопорушенням та кримінальним явищам, використовуються при здійсненні правоохоронної діяльності у Великій Британії, ФРН, Канаді.

Примітним є досвід соціального партнерства державно-громадських інститутів Великобританії в рамках концепції антикримінальної політики «Law and Order». Для посилення зв'язку з цивільним населенням у більшості британських поліцейських формувань організовано спеціальні підрозділи, в яких підготовлені громадяни добровільно працюють щонайменше по 4 години на тиждень [20].

Дивлячись на такі яскраві приклади взаємодії поліції з громадянським суспільством в різних державах світу, постає питання розповсюдження такої практики в Україні, особливо в умовах воєнного стану, коли органи Національної поліції і без того перевантажені роботою. Зокрема залучення громади до діяльності поліції під час воєнного стану може здійснюватися в різних формах. Зокрема, це може бути:

- 1) Допомога вразливим групам населення: таким чином, охочі громадяни можуть надавати допомогу вразливим групам населення, які стали жертвами кримінальних правопорушень або які опинилися в складних життєвих обставинах.
- 2) Розслідування правопорушень: громадяни можуть надавати поліції інформацію про кримінальні правопорушення, де вони стали свідками або про які дізналися з інших джерел. Вони також можуть допомагати поліції у розшуку злочинців.
- 3) Профілактика злочинності: громадяни можуть повідомляти поліції про підозрілих осіб або події, які можуть призвести до злочину. Вони також

можуть брати участь у волонтерських програмах з охорони громадського порядку [21].

4) Патрулювання разом з представниками поліції: в умовах воєнного стану даний спосіб може бути надзвичайно ефективним, бо громадяни залучатимуться до патрулювання вулиць, забезпечення громадського порядку, запобігання мародерству.

Дана взаємодія громадян з органами поліції має низку переваг в умовах воєнного стану:

- Покращення безпеки: Активна участь громади дозволяє поліції ефективніше виявляти, розслідувати та запобігати злочинам. Громадяни, беручи активну участь у співпраці з правоохоронними органами, сприяють зменшенню кримінальної активності.
- Підвищення довіри до поліції: Коли громадяни відчують, що їхні інтереси та безпека є пріоритетом для поліції, вони більш охоче співпрацюють з правоохоронними органами. Це сприяє підвищенню довіри між поліцією та громадою.
- Зменшення можливості злочинної діяльності: Активне співробітництво між поліцією та громадою допомагає виявляти потенційні загрози та усувати їх перед вчиненням злочину. Громада може надати цінні відомості та підтримку у запобіганні правопорушень [21].

Звичайно, залучення громади до боротьби зі злочинністю в умовах війни має свої виклики. Наприклад, громадяни можуть бути налякані або травмовані воєнними подіями, а також існує ризик їхнього залучення до злочинної діяльності. Однак правильно сплановані та організовані заходи співпраці з громадою дозволяють забезпечувати безпеку всіх учасників та підтримувати стабільність в умовах кризових ситуацій.

Залучення громади до боротьби зі злочинністю під час воєнного стану є важливим елементом забезпечення безпеки та правопорядку. Це дозволяє поліції більш ефективно виконувати свої завдання, а також підвищує довіру громадян до поліції.

2.3. Проблеми забезпечення, дотримання та захисту поліцейськими прав та свобод людини в умовах воєнного стану.

Надзвичайно важливою проблемою, яка суперечить дотриманню прав людини стало доповнення до статті 90 Закону України Про Національну поліцію України, згідно якого під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції, визначений статтями 86-88 та 90 цього Закону, не здійснюється [3]. Тобто під час воєнного стану не може бути:

1) річного звіту про діяльність поліції.

А відповідно це тягне за собою відсутність аналізу ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформації про заходи, які вживалися поліцією, та результатів цих заходів, а також інформації про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями.

2) прийняття резолюції недовіри керівникам поліції.

3) зустрічей з органами місцевого самоврядування та населенням.

Це тягне за собою відсутність інформування громадськості про стан правопорядку, заходів, які вживаються щодо попередження правопорушень, недолік аналізу поточних проблем та недопуск громадськості до обирання найефективніших способів їх вирішення.

4) залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських, а також недопуск громадян до перевірки інформації про належне виконання покладених на поліцію обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України.

Найчастішими порушеннями прав людини в діяльності поліції під час воєнного стану є:

- Порушення порядку проведення поверхневої перевірки та огляду;
- Протиправне затримання та особистий обшук;
- Протиправний обшук приміщення, житла тощо;

- Протиправне застосування сили, зброї чи спецзасобів, а також погрози їх застосування [22].

Маємо розуміти про важливість контролю за недопущенням зловживанням повноваженнями в рамках розширених повноважень поліцейських в умовах воєнного стану.

По-перше, якщо права особи порушуються працівниками поліції, за можливості має бути здійснена фіксація таких обставин на відео або ж залучення свідків, які могли б зафіксувати перебіг подій. Крім того, особа може викликати ще один патруль, для того, щоб подати письмову заяву та пояснення щодо протиправних дій працівників поліції.

По-друге, особа, права якої порушено, може подзвонити на гарячу лінію Національної поліції 0 800 500 202 та залишити скаргу. Або ж скаргу можна подати до керівника структурного підрозділу поліції, де служить цей правоохоронець служби внутрішньої безпеки територіального органу або безпосередньо керівнику органу Національної поліції в порядку Закону України "Про звернення громадян" [23].

Також особою може бути подано заяву про ознаки кримінального правопорушення у діях правоохоронця (ст. 365 КК України – перевищення влади або службових повноважень); ст. 162 КК України – незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку; ст. 146 КК України – незаконне позбавлення волі особи.

Важливо пам'ятати, що введення воєнного стану є лише підставою для можливості посилення заходів безпеки. Разом з тим, це не свідчить про відміну визначених законом процедур та відсутності обов'язку виконувати вимоги закону з боку працівників поліції [22].

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.

Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу стало значним проривом у всьому процесі євроінтеграції. Але даний процес не зупиняється, а має лише продовжуватися та вдосконалюватися, в тому числі стосовно діяльності правоохоронних органів. Важливо розглянути найкращі європейські практики діяльності поліції, які можуть бути застосовними в Україні.

Почнемо з громадської поліцейської діяльності. За останні три десятиліття громадська поліцейська діяльність міцно закріпилася на міжнародному рівні як домінуюча парадигма демократичної поліцейської діяльності.

Громадська поліцейська діяльність супроводжується трьома тенденціями:

- а) передача політичної влади субдержавним рівням уряду в країнах ЄС,
- б) суспільний поштовх до більшої відповідальності за місцеву поліцію та
- в) нове ширше бачення та розуміння, що значною мірою спричинене за допомогою академічних досліджень - безпеки, що включає поняття запобігання, вирішення проблем і оновлення [24].

Громадська поліцейська діяльність є передусім і перш за все дитиною децентралізації. Передача повноважень місцевому уряду та переосмислення місцевих громад або муніципалітетів як автономних від держави створили нагальну необхідність координації державної та муніципальної політики на місцевому рівні та розподілу відповідальності за відтворення порядку. Для узгодженості управління в Європі створювали місцеві ради з безпеки, часто з відповідними місцевими контрактами з безпеки як інструменти планування та досягнення консенсусу. Суспільний поштовх до більшої відповідальності за правоохоронну діяльність на місцях знайшов відповідь шляхом розробки

механізмів місцевих консультацій. Нарешті, чим більше запобігання переміщувалося в основну діяльність поліції, тим більше нових, нетрадиційних поліцейських учасників було запрошено розділити обов'язки та співпрацювати з поліцією для забезпечення безпеки на місцевому рівні, включаючи громадянське суспільство [24].

Дана практика наразі може здійснюватися в Україні шляхом взаємодії громадян із правоохоронними органами в умовах воєнного стану.

Наступною практикою є внутрішній аудит поліції. Органи внутрішнього аудиту є традиційним інструментом контролю. Наступні критерії можуть допомогти порівняти механізми аудиту та модель управління, яку вони втілюють у країнах ЄС:

1) Незалежність. Незалежність можна виміряти ступенем автономії контрольного органу по відношенню до поліції, включаючи її найвищу ієрархію та політичний рівень. Індикатори незалежності можна виміряти процедурою призначення керівника агентства, лініями підзвітності та можливістю, наданою аудиторській агенції ініціювати перевірку без погодження з міністром або ієрархією поліції. Іншим більш неформальним компонентом незалежності є склад аудиторської установи. Наймання неполіцейського персоналу в поліцейську інспекцію є тенденцією, яка дозволяє перелити управлінські знання в роботу поліції, а також досягти більшої незалежності.

2) Сила. Сила, яка тісно пов'язана з незалежністю, може бути виміряна повноваженнями щодо проведення розслідувань, а також авторитетом рекомендацій, які видає аудиторське агентство. Крім того, показники сили механізму вимірюються кількістю та якістю персоналу та відносним бюджетом аудиторської установи.

3) Сфера охоплення (або когерентність). Критичні питання полягають у тому, чи не підпадають деякі поліцейські органи за межі механізму аудиту, і, якщо так, чи належним чином ці органи охоплюються іншим механізмом з точки зору цивільного контролю.

4) Об'єктивність і справедливість. Показниками якості нагляду є об'єктивність і справедливість. Об'єктивність пов'язана з незалежністю, а також з методологією, яка використовується в оцінюванні. Це питання отримало центральне місце зі зростанням ролі аудиторських агенцій в оцінці державної політики, а також оцінці ефективності.

5) Прозорість: сучасні державні органи управління працюють відкрито під наглядом громадськості, що стосується їх загальної ефективності, і поліція не поступається правилам. Прозорість можна виміряти ступенем публічності методології аудиту; але ще більш важливим є оприлюднення звітів про ефективність роботи поліції. Вважається, що як платник податків громадськість має право бути поінформованою про роботу своєї поліції, а перевірка стає публічною справою [25].

В умовах воєнного стану за наявним українським законодавством здійснювати дану європейську практику важко через обмеження доступу громадськості до контролю за діяльністю Національної поліції України.

Оцінка продуктивності. Перша кількісна система управління ефективністю роботи поліції була запроваджена 15 років тому у Великобританії. Цьому передували дослідження задоволеності населення послугами поліції та її іміджу. Перше опитування було проведено в 1981 році; ці опитування проводилися на замовлення Міністерства внутрішніх справ систематично та щорічно з 1988 року. Велика Британія зайняла впевнене лідерство в Європі в управлінні продуктивністю, і інші країни ЄС поступово йдуть її стопами.

Наразі оцінку роботи поліції і громадську безпеку розглядають в розрізі п'яти аспектів поліцейської діяльності, а саме:

- 1) Впевненість і задоволення поліцією
- 2) Місцева злочинність і поліція
- 3) Захист від серйозної шкоди
- 4) Співвідношення продуктивності
- 5) Управління організацією.

Дана оцінка надає місцевим службам поліції та поліцейським органам навігаційний інструмент вимірювати прогрес, планувати нові дії та порівнювати власну ефективність з аналогічними силами. Система регулярно доступна для окремих поліцейських сил [24].

Практика з оцінки продуктивності є надзвичайно важливою і має втілюватися і в Україні стосовно діяльності правоохоронних органів. Але знову ж таки, в умовах війни формування належних умов здійснення такої оцінки може бути важким та потребуватиме значної уваги.

Наступна важлива практика - механізми подання скарг на поліцію. У країнах ЄС спеціальний зовнішній незалежний механізм для розгляду скарг на неправомірну поведінку поліції став правилом протягом останнього десятиліття. Комісар Ради Європи з прав людини опублікував висновок, у якому рекомендував незалежний та ефективний розгляд скарг на поліцію. У висновку наголошується, що незалежний орган, який розглядає скарги на поліцію, ідеально втілює п'ять принципів розроблених Європейським судом з прав людини для ефективного розслідування скарг на поліцію.

Основним рушієм цих нових органів є рішуча політична воля підвищити довіру населення до поліції шляхом гарантування того, що скарги на дії поліції розглядатимуться абсолютно неупереджено. Незалежні або зовнішні спеціалізовані органи, які займаються цим питанням, розглядаються як критичний інструмент управління поліцією.

Як правило та історично, механізми подання скарг на неправомірну поведінку поліції в країнах ЄС розвивалися у двох напрямках: вони, як правило, ставали більш незалежними з кожною реформою, а їхні повноваження та компетенція збільшувалися. Відбувається перехід від простих механізмів «перегляду» до механізму, який включає повноваження щодо незалежних розслідувань і, у деяких випадках, навіть повноваження незалежного обвинувачення. Додатковими критеріями механізму розгляду скарг є п'ять принципів Європейського суду з прав людини щодо

розслідування скарг на поліцію, що стосується статті 2 або 3 Європейської конвенції з прав людини:

- 1) Незалежність: не повинно бути інституційних чи ієрархічних зв'язків між слідчими та службовою особою, проти якої подано скаргу, і має бути практична незалежність;
- 2) Адекватність: розслідування має бути спроможним зібрати докази, щоб визначити, чи була поведінка поліції, яка оскаржується, незаконною, а також встановити та покарати винних;
- 3) Швидкість: розслідування має проводитися швидко та оперативно, щоб зберегти довіру до верховенства права;
- 4) Громадський контроль: процедури та прийняття рішень мають бути відкритими та прозорими з метою забезпечення підзвітності;
- 5) Залучення потерпілого: скаржник має бути залучений до процесу подання скарги, щоб захистити свої законні інтереси [25].

Оскарження дій представників поліції було розглянуто нами в попередньому розділі, відповідно в Україні існує механізм здійснення таких дій особою, права якої могли бути порушені працівниками поліції.

І максимально важливою практикою, особливо у мовах сучасного світу, є незалежний контрольний орган захисту даних. Обробка даних традиційно лежить в основі роботи поліції та транскордонної поліцейської співпраці в Європі. Оскільки персональні (дані, що дозволяють ідентифікувати особу) та конфіденційні дані (дані про релігійні, сексуальні, здоров'я чи політичні погляди) належать до приватної сфери, необхідне збалансоване законодавство, щоб захистити громадян від зловживань під час збору та обробки таких даних поліцією. Відображаючи це занепокоєння, європейські та національні правові рамки підкреслили важливість створення зовнішнього незалежного контролюючого органу для нагляду за захистом даних.

У Шенгенській угоді (єдиний прикордонний простір) і Європолі (боротьба з транскордонною серйозною злочинністю в Європі) обмін даними

та міжєвропейськими базами даних щодо окремих осіб є щоденною рутинною. Для регулювання цих обмінів ЄС видав спеціальні Директиви та передбачає підписання та ратифікацію Європейської конвенції про захист осіб щодо автоматизованої обробки персональних даних. Щоб вступити в оперативну співпрацю з третіми країнами, інкорпорація *acquis* у їхні національні закони є умовою *sine qua non* для Шенгену, а для Європолу висувається ряд вимог [24].

На додаток до включення до національних законів про захист даних основних принципів, що регулюють такі дані, як остаточність обробки, законність, точність даних, часові рамки та оновлення даних, безпека даних, відстеження консультацій, усі європейські правові рамки вимагають створення незалежного органу контролю (ІСА).

Органи ІСА мають такі основні функції:

- контролюють і видають дозвіл або рекомендації для створення баз даних (приватних і громадських),
- розглядають індивідуальні претензії та розслідують потенційні зловживання,
- мають повноваження втручатися, щоб зупинити незаконну обробку та передавати справи до трибуналів, у деяких випадках мають повноваження застосовувати санкції,
- консультують уряд з юридичних питань, пов'язаних із їхніми повноваженнями [24].

Звичайно, говорячи про європейські практики, ми маємо звернути увагу на співпрацю поліції:

1) Відповідно Агентство ЄС із співробітництва правоохоронних органів (Європол) є центральною ланкою внутрішньої безпеки ЄС. Співпраця та спільна політика між правоохоронними органами все ще розвиваються, приділяючи особливу увагу протидії тероризму, кіберзлочинності та іншим серйозним та організованим формам злочинності. Головна мета – створити

безпечнішу Європу на благо кожного в ЄС, дотримуючись основних прав і свобод людини [26].

2) Агентство Європейського Союзу з навчання правоохоронних органів (CEPOL) – це агентство, яке займається розробкою, впровадженням і координацією навчання для співробітників правоохоронних органів. CEPOL робить внесок у безпечнішу Європу, сприяючи співпраці та обміну знаннями між співробітниками правоохоронних органів держав-членів і певною мірою з країн, що не входять до ЄС, з питань, що впливають з пріоритетів ЄС у сфері безпеки; зокрема, з циклу політики ЄС щодо серйозної та організованої злочинності.

3) Постійний комітет з оперативного співробітництва з питань внутрішньої безпеки (COSI). Згідно зі статтею 71 ДФЄС, «в рамках Ради створюється постійний комітет з метою забезпечення сприяння та зміцнення оперативного співробітництва з питань внутрішньої безпеки в межах Союзу. Без шкоди для статті 240, це сприятиме координації дій компетентних органів держав-членів. До роботи цього комітету можуть бути залучені представники зацікавлених органів, відомств і агенцій Союзу. Європейський парламент та національні парламенти повинні бути поінформовані про розгляд». COSI було створено Рішенням Ради від 25 лютого 2010 року про створення постійного комітету з питань оперативного співробітництва з внутрішньої безпеки (2010/131/ЄС).

4) Розвідувально-ситуаційний центр ЄС (EU INTSEN) не є, строго кажучи, органом поліцейської співпраці, оскільки він є органом Європейської служби зовнішніх дій і займається лише стратегічним аналізом. Тим не менш, він сприяє співпраці поліції, виробляючи оцінки загроз на основі інформації, наданої розвідувальними службами, військовими, дипломатами та поліцейськими службами. INTSEN також може зробити корисний внесок з оперативної точки зору, надаючи, наприклад, інформацію для всього ЄС про пункти призначення, мотиви та пересування терористів [26].

Співпраця Національної поліції України з вищеперерахованими органами є надзвичайно важливою в умовах євроінтеграційних процесів.

На сьогодні співробітництво з Європолем регулюється положеннями Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, підписаної у 2016 році та ратифікованої Законом № 2129-VIII від 12.07.2017. Згідно з Угодою, співробітництво включає обмін інформацією, спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією про процедури кримінальних розслідувань, методами запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також консультації та підтримку в окремих кримінальних розслідуваннях [27].

У 2015 році Україна ратифікувала Меморандум про взаєморозуміння з Європейським поліцейським офісом щодо створення захищеної лінії зв'язку, що дозволяє встановити захищений канал обміну інформацією SIENA між національними правоохоронними органами України та Європолем. Національним контактним пунктом для України, який виступає центральним зв'язковим органом між компетентними установами України та Європолем, призначено відділ по взаємодії з Європолем Національної поліції України. У 2017 році також був підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо конфіденційності та збереження інформації між Україною та Європейським поліцейським офісом, і наразі ведеться робота над законопроектом щодо його ратифікації [28].

У 2018-2019 роках Національна поліція України впровадила методологію Європолу з оцінки загроз організованої і тяжкої злочинності (SOCTA). На сьогодні ця методологія, адаптована до українських реалій, активно використовується в практичній діяльності Національної поліції України. У 2020 році Національна поліція брала участь у більш ніж десяти спеціальних правоохоронних операціях під егідою Європолу, зокрема у MISMED, SALO, RETROVIRUS, SHIELD, RAD.

Говорячи ж про CEPOL, у 2020 році була підписана Робоча домовленість між МВС України та CEPOL, що стала правовою основою співробітництва і визначила порядок взаємодії між МВС України та Європейським агентством з питань поліцейської освіти (CEPOL). Домовленість встановлює обсяг і форми участі представників Української сторони в роботі CEPOL, а також створює сприятливі умови для взаємовигідного співробітництва. На основі цієї домовленості було призначено контактний пункт для взаємодії, а також оператора мережі E-Net, якими є відповідні структурні підрозділи МВС України [28].

В умовах воєнного стану Європол створив оперативну робочу групу для підтримки розслідувань воєнних злочинів в Україні. Створена після вторгнення Росії у лютому 2022 року, Операційна робоча група (OTF) призначена для підтримки розслідування міжнародних злочинів, скоєних в Україні. Основна мета групи полягає в допомозі у виявленні підозрюваних у воєнних злочинах, злочинах проти людяності або злочинах геноциду, а також їхній причетності, завдяки збору та аналізу розвідувальної інформації з відкритих джерел (OSINT). Ці дані значно полегшують слідчу роботу у фіксації таких злочинів.

OTF очолюють підрозділи поліції Нідерландів (Nationale Politie) та Федерального управління кримінальної поліції Німеччини (Bundeskriminalamt), з підтримкою Європолу та його аналітичного проєкту «Основні міжнародні злочини» (AP CIC).

На сьогодні OTF отримав підтримку від 14 країн, які виділили спеціальні підрозділи OSINT для надання підтримки пріоритетних запитів від України, інших країн та Міжнародного кримінального суду. Крім того, OTF може звертатися за підтримкою та співпрацею до організацій, які не є його членами, включаючи агенції ЄС, неурядові організації та приватні компанії [29].

Відповідно можна зробити висновок, що наразі співпраця між українськими правоохоронними органами та європейськими існує та

функціонує в умовах воєнного стану. Щодо перспектив такої співпраці, можна зазначити про важливість навчання українських поліцейських за методикою європейських практик задля формування та закріплення європейських цінностей стосовно забезпечення, дотримання та захисту прав людини.

Чудовою пропозицією, на нашу думку, є проведення спеціальних заходів/акцій/програм для підвищення інтересу представників правоохоронних органів до вдосконалення існуючої системи згідно європейських стандартів, в тому числі із залученням громадськості, яка має відігравати вирішальну роль у становленні нової політики стосовно діяльності поліції.

Потребує вдосконалення і правова база діяльності поліції, а також чітке та повне визначення повноважень поліції, та вирішення проблеми з обмеженням важливих прав людини в умовах воєнного стану. Наразі особливо гострою невідповідністю європейським практикам та стандартам є відсутність громадського контролю за діяльністю поліції, що певною мірою стало «кроком назад» у прозорості та підзвітності даного правоохоронного органу. Звичайно, дане обмеження зумовлено введенням в Україні правового режиму воєнного стану, але ми маємо розуміти, що підзвітність правоохоронних органів є надзвичайно важливою за будь яких умов.

ВИСНОВКИ

Правовий режим воєнного стану є критично важливим і специфічним елементом у забезпеченні національної безпеки та порядку в Україні. Цей режим надає державним органам та військовим структурам необхідні повноваження для відвернення загрози державній незалежності, територіальній цілісності та безпеці громадян. Виконання завдань, пов'язаних із публічною безпекою та порядком, у таких умовах є особливо важливим і вимагає сумісних зусиль різних органів влади, включаючи Національну поліцію України.

В умовах воєнного стану, Національна поліція бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості. До найважливіших завдань діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану в розрізі забезпечення публічної безпеки можна віднести наступні:

- 1) попередження, припинення та ліквідація групових порушень громадського порядку та масових заворушень;
- 2) забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів;
- 3) забезпечення публічного порядку та безпеки;
- 4) участь у рятуванні людей та надання їм допомоги;
- 5) забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду.

На підставі описаного законодавчого базису видно, що діяльність Національної поліції України під час воєнного стану має міцні правові основи. Ці основи включають Конституцію України, Закони України Про Національну поліцію та Про правовий режим воєнного стану, Про оборону України та Про національну безпеку, а також укази Президента України та рішення Ради національної безпеки і оборони. Однак складність та розсіяність цих нормативно-правових актів створюють певні проблеми.

Є явна необхідність у систематизації та уточненні прав та обов'язків поліції в умовах воєнного стану. Пропозиція щодо створення окремого розділу в Законі України про Національну поліцію, який би чітко визначав діяльність поліції в умовах правового режиму воєнного стану є доцільною. В такому розділі б була надана вся інформація про діяльність поліції в умовах воєнного стану (наприклад розділ з назвою «Діяльність Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану»), тобто: права, обов'язки, повноваження поліцейських, а також форми і способи їх здійснення. Таке нововведення покращило би прозорість, упорядкувало би керівні принципи роботи поліції та сприяло би зрозумінню та контролю з боку громадськості щодо дій поліцейських під час національних криз, а також забезпечило б дотримання та захист прав і свобод людини працівниками поліції.

На основі аналізу законодавчого базису для діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану ми визначили, що введення воєнного стану в Україні супроводжується важливими правовими та організаційними змінами, спрямованими на забезпечення ефективної роботи поліції та забезпечення національної безпеки. Такі зміни передбачають деякі обмеження прав громадян. У воєнний період може обмежуватися ряд конституційних прав і свобод громадян, зокрема право на недоторканість житла, таємницю кореспонденції, свободу пересування та інші. Ці обмеження мають на меті забезпечення національної безпеки та оборони.

Важливою зміною, яка з'явилась із введенням воєнного стану є розширення повноважень поліцейських, які передбачають наступне:

- Поліцейські можуть виконувати службові обов'язки в цивільному одязі із спеціальним жетоном, який в разі перешкоджання виконанню завдань, здійсненню заходів безпеки може не використовуватися.
- Органи поліції можуть отримувати інформацію, необхідну для виконання своїх завдань і повноважень, за запитом до органів державної влади, місцевого самоврядування та інших.

- Поліцейські можуть здійснювати конвоювання осіб, яких було взято під варту, обвинувачено або засуджено до позбавлення волі, чи навіть просто затримано з підозрою про вчинення кримінального правопорушення, а також тримати в ізоляторах тимчасового тримання таких осіб.
- Також поліція отримала повноваження здійснювати перевірку та фіксацію даних документів, що підтверджують осіб, а також зупиняти транспортні засоби та здійснювати їх перевірку.
- Поліція, у межах своєї компетенції, тепер може проводити розмінування, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів.
- Розширився перелік засобів, які можуть використовуватися поліцейськими у своїй діяльності, зокрема додалися такі засоби: безпілотні літальні апарати, та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- й відеоінформації.
- Розширилася і міжнародна співпраця Національної поліції України, зокрема про представництво та виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі, а також співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол).
- По відношенню до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, поліцейськими можуть бути застосовані заходи примусу без врахування вимог та заборон, які стосуються порядку застосування таких заходів, а також порядку застосування спеціальних засобів та порядку застосування вогнепальної зброї.

Не менш важливими є додаткові повноваження поліцейських у вигляді:

- здійснення боротьби з диверсійно розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями,
- сприяння Державній прикордонній службі у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів,

вибухових речовин та спільно із відповідними правоохоронними органами ліквідації таких каналів,

- забезпечення контролю за справами надходжень до державного бюджету платежів

Також з введенням воєнного стану відбулися зміни в атестації, дисциплінарному статуті та правилах дисциплінарного розслідування, що регулюють діяльність Національної поліції України.

Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності є не лише настановою для національних поліцейських структур, але й визначають загальноприйняті принципи гуманного та законного поводження зі всіма особами, незалежно від їхнього статусу чи положення в суспільстві.

У роботі розглянуто основоположні аспекти, які стосуються застосування сили, мирних зібрань, правильного використання вогнепальної зброї, процедур затримання осіб та інших важливих аспектів діяльності поліцейських стосовно громадян. Важливо підкреслити, що поліцейські мають діяти відповідно до закону, з урахуванням усіх прав і свобод людини, з якою вони взаємодіють.

Рекомендації Європейського кодексу поліцейської етики стосуються не лише процедурних питань, а й принципів гуманного та чесного поводження, які повинні відображатися у кожній дії поліцейського. Здійснення правоохоронною системою контролю за діями поліцейських, розслідування порушень та забезпечення доступу до правосуддя є важливими кроками на шляху до покращення правозахисного середовища.

Отже, дотримання міжнародних стандартів у сфері правоохоронної діяльності не лише підвищує довіру громадян до поліцейських органів, а й сприяє побудові справедливого та правового суспільства, де кожна людина може відчувати захист своїх прав та свобод працівниками поліції.

Аналізуючи досвід США та інших країн щодо партнерства поліції та громадського суспільства, можна зробити висновок про важливість

активного соціального партнерства в сфері правоохоронної діяльності. В Україні, знаходячись у складних умовах воєнного стану, поліція також має можливість інтегрувати практики соціального партнерства для забезпечення безпеки громадян. Важливо розглядати різноманітні форми співпраці, які вже успішно застосовуються в інших країнах, такі як:

- 1) Допомога вразливим групам населення: таким чином, охочі громадяни можуть надавати допомогу вразливим групам населення, які стали жертвами кримінальних правопорушень або які опинилися в складних життєвих обставинах.
- 2) Розслідування правопорушень: громадяни можуть надавати поліції інформацію про кримінальні правопорушення, де вони стали свідками або про які дізналися з інших джерел. Вони також можуть допомагати поліції у розшуку злочинців.
- 3) Профілактика злочинності: громадяни можуть повідомляти поліції про підозрілих осіб або події, які можуть призвести до злочину. Вони також можуть брати участь у волонтерських програмах з охорони громадського порядку.
- 4) Патрулювання разом з представниками поліції: в умовах воєнного стану даний спосіб може бути надзвичайно ефективним, бо громадяни залучатимуться до патрулювання вулиць, забезпечення громадського порядку, запобігання мародерству.

Залучення громадськості до процесів забезпечення правопорядку під час воєнного стану в Україні може стати важливим інструментом для ефективного контролю над безпековою ситуацією, зменшення злочинності та підвищення довіри громадян до правоохоронних органів. Такий підхід сприятиме не лише збереженню безпеки у країні, а й формуванню стійкої підтримки громадськості в процесі відновлення миру та стабільності.

Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу стало значним проривом у всьому процесі євроінтеграції. Але даний процес

не зупиняється, а має лише продовжуватися та вдосконалюватися, в тому числі стосовно діяльності правоохоронних органів.

В роботі розглянуті найкращі європейські практики діяльності поліції, які можуть бути застосовними в Україні, зокрема:

- 1) Громадська поліцейська діяльність;
- 2) Внутрішній аудит поліції;
- 3) Оцінка роботи поліції, продуктивності та громадської безпеки;
- 4) Механізми подання скарг на дії/бездіяльність працівників поліції;
- 5) Захист даних.

Крім того, наразі співпраця між українськими правоохоронними органами та європейськими існує та функціонує в умовах воєнного стану. Щодо перспектив такої співпраці, можна зазначити про важливість навчання українських поліцейських за методикою європейських практик задля формування та закріплення європейських цінностей стосовно забезпечення, дотримання та захисту прав людини.

Чудовою пропозицією, на нашу думку, є проведення спеціальних заходів/акцій/програм для підвищення інтересу представників правоохоронних органів до вдосконалення існуючої системи згідно європейських стандартів, в тому числі із залученням громадськості, яка має відігравати вирішальну роль у становленні нової політики стосовно діяльності поліції.

Потребує вдосконалення і правова база діяльності поліції, а також чітке та повне визначення повноважень поліції, та вирішення проблеми з обмеженням важливих прав людини в умовах воєнного стану. Наразі особливо гострою невідповідністю європейським практикам та стандартам є відсутність громадського контролю за діяльністю поліції, що певною мірою стало «кроком назад» у прозорості та підзвітності даного правоохоронного органу. Звичайно, дане обмеження зумовлено введенням в Україні правового режиму воєнного стану, але ми маємо розуміти, що підзвітність правоохоронних органів є надзвичайно важливою за будь яких умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про правовий режим воєнного стану: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Барба В. Є. Поняття публічної безпеки і порядку як об'єкта взаємодії територіальних підрозділів національної поліції з органами місцевого самоврядування. УДК 342.9 – 2018, с. 32-36.
3. Закон України Про Національну поліцію України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Заброда Д.Г. Права і обов'язки працівників і курсантів навчальних закладів МВС України при несенні служби з охорони громадського порядку : навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2005. 248 с. – с.37.
5. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016 № 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16>.
6. Закон України Про основи національного спротиву: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
7. Національна поліція України в умовах воєнного стану. Настільна книга поліцейського. / Під заг. ред. Копотуна І. М. Київ. ВД «Професіонал», 2022. 508 с.
8. Захарченко А.М. Правова основа діяльності органів національної поліції в умовах воєнного стану / Правовий часопис донбасу № 3(80), 2022 - с. 90-95.
9. Указ Президента України №64/2022 Про введення воєнного стану в Україні: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
10. Конституція України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

11. Національна поліція в умовах воєнного стану: зміни в законодавстві:
<https://law-in-war.org/naczionalna-policziya-v-umovah-voyennogo-stanu-zminy-v-zakonodavstvi/>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 року № 485:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/485-2023-%D0%BF#Text>.
13. Закон України Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>.
14. 10 Basic Human Rights Standards for Law Enforcement Officials:
<https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/1998/01/10-Basic-Human-Rights-Standards-for-Law-Enforcement-Officials.pdf>.
15. International Human Rights Standards for Law Enforcement // A Pocket Book on Human Rights for the Police:
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/training5Add1en.pdf>.
16. Human Rights Standards and Practice for the Police:
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/training5Add3en.pdf>.
17. The European Code of Police Ethics Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics:
<https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2017/03/DCAF-CoE-Toolkit-International-Police-Standards.-The-European-Code-of-Police-Ethics.pdf?x54919>.
18. Nizhnik N.S. Police and civil society: search for a vector of interaction // Police activity. 2018. No. 5. P. 52-66. DOI: 10.7256/2454-0692.2018.5.23796 URL:
https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=23796.
19. Kirichek E.V. Improving the activities of the police to ensure the constitutional rights and freedoms of man and citizen and interaction with the institutions of civil

- society: comprehensive measures // Legal science and law enforcement practice. 2014. No. 4(30). pp. 40–49.
20. Pavlovsky V.V. Interaction between society and the police in ensuring law and order: Dis. Ph.D. legal Sci. M., 2010.
21. Бондар В.В. Співпраця Національної поліції України з громадянським суспільством на засадах партнерства в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024. С. 63-68.
22. (Не)правомірні дії працівників поліції в умовах воєнного стану: що ви маєте знати про свої права?: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/19/7347207/>.
23. Закон України Про звернення громадян: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
24. Police Governance :European Union Best Practices: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/ProconEU_Best_Practices_PoliceGovernance.pdf.
25. CommunityOriented Policing in the European Union Today: https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/Toolbox%2014_EN_LR.pdf.
26. Police cooperation: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/156/police-cooperation>.
27. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text.
28. Співробітництво з ЄС: <https://mvs.gov.ua/ministry/projekti-mvs/jeuropeiska-integraciya-ukrayini/spivrobitnictvo-z-jes-23626>.
29. Європол створив оперативну робочу групу OSINT для підтримки розслідувань воєнних злочинів в Україні: <https://mvs.gov.ua/news/jevropol-stvoriv-operativnu-robocu-grupu-osint-dlia-pidtrimki-rozsliduvan-vojennix-zlociniv-v-ukrayini>.